

EN ARKÆOLOGISK-GEOLOGISK UNDERSØGELSE AF KLINTEN VED EJBY BRO, ISEFJORD

Af

ERIK MADSEN

Abstract

For several years the author has been making systematic investigations of the flint coarse-culture along both sides of the 35 km long Isefjord on Zealand. During these an area with a plentiful quantity of coarse flints which differed from the hitherto known Danish finds, was located on the East side of the fjord, a little North of Ejby Bro. The tools often had a great resemblance to the old paleolithic Clacton culture (flakes, cores and chopper tools) in South England. According to the theory that the pieces might be washed out from the app. 22 m high cliff, in front of which the finds were made, and that a division of the moraine might exist, an excavation of the cliff was started. During this an app. 50 cm thick layer (Fig. 1) consisting mainly of flint boulders with white patina, several with partial sand polish, was exposed app. 10.5 m above sea level. The layer above which was an app. 1 m thick layer of yellow sand, contained also numerous mollusks. Until now 21 species have been collected and determined. Of these 14 species are characteristic of the warm Interglacial Eem period. A C-14 dating of the mollusks gave the result: at least 35.000 years. The layer has been demonstrated for app. 200 m. Up to the present 3 flint pieces, (figs. 2-3-4) which very much resemble human work, have been found.

Siden foråret 1962 har der lidt nord for det lille fiskerleje, Ejby Bro på østkysten af den ca. 35 km lange Isefjord været foretaget ret omfattende udgravninger i en moræneskrænt i den hensigt at søge efter tidlige, primitive flintredskaber.

Forud for udgravningen havde min kone og jeg gennem flere år foretaget systematisk efterforskning af grovkultur i flint over store strækninger langs begge sider af fjorden – fra nord for Holbæk på vestsiden til nord for Kyndby på østsiden. Herunder fandt vi frem til en lokalitet (fig. 8) (Matr. nr. 1a, Ejby, Hedegården), der frembød et righoldigt og for danske forhold særpræget, groft, primitivt flintinventar.

En nærmere undersøgelse viste, at der tilsyneladende ikke fandtes typiske mesolitiske eller neolitiske flintredskaber, og det flintaffald, som af og til kunne findes på markerne ovenfor klinten og i humuslaget på og nedenfor denne, havde ingen lighed med de grove fund fra stranden.

Stedet karakteriseres således af de grove flintredskaber, hvis hele udseende, både hvad teknik og form angik, bragte gammelpalæolitiske redskabsformer i erindring.

Industrien, som der tidligere er givet en nærmere beskrivelse af (MADSEN, 1962), syntes at omfatte 3 hovedgrupper med flere varia inden for hver gruppe: 1) groft tilhuggede redskaber (ca. 150), 2) redskaber forarbejdet af

ofte meget tykke afslag (skiver) (ca. 200), og 3) grove bloklignende stykker, ofte af betydelig størrelse (ca. 50).

Redskaberne var uensartede af størrelse og deres typeløshed iøjnefaldende. Rulningsgraden var noget varierende, og patineringen – som oftest rødbrun eller lysebrun (gullig) – gik dybt ned i flinten. Flere stykker forekom sandpolerede med porcelainsagtig glans. Teknikken var grov og afveg i alt væsentlig fra den teknik, som almindeligvis kendetegner redskaber fra f. eks. Maglemose-kulturen og Ertebølle-kulturen. Derimod syntes der at være en vis lighed med den engelske, gammelpalæolitiske Clactonien-kultur.

Påfølgende studierejser til England og Tyskland syntes at bekræfte vor antagelse, at vi med vore mærkelig »gammeldags« Isefjord-redskaber muligvis stod over for en skarpt afgrænset flintkultur.

Ved en gennemgang af det indsamlede Isefjord-materiale, hvorunder vi tog hensyn til, at det her drejede sig om sekundært aflejrede redskaber, viste det sig, at der tilsyneladende kunne påvises en dominerende Clactonien-lignende gruppe. Enkelte fund afveg dog ved deres lighed med redskaber fra tidlige faser af Chelléen- og Acheuléen-kulturen, medens andre (bloklignende stykker) syntes at være behandlet på en måde, der bragte Levallois-teknikken i erindring.

Ved Sydøstenglands kyst ved Clacton-on Sea fandt man omkring århundredskiftet et righoldigt inventar af flintredskaber. Kulturen, der blev betegnet som Clactonien-kulturen, gik helt tilbage til ældste mellemistid, Günz-Mindel-interglacialtid. Dens øvre lag er fra næste mellemistid, Mindel-Riss-interglacialtid. Foruden flintredskaber fandt man først og fremmest rester af skovelefant (*Elephas antiquus*), skovnæsehorn (*Dicerorhinus*), flodhest (*Hippotamus antiquus*), vildhest (*Equus caballus L.*), dådyr (*Dama dama L.*, *Clactonianus*), kronhjort (*Cervus elaphus L.*) og kæmpehjort (*Megaloceros giganteus*). Ved en sammenligning med listen over de karakteristiske dyreformer viste det sig, at disse måtte henføres til Mindel-Riss-interglacialtiden. Clactonien-kulturens blomstringstid faldt således i denne periode (FRANKE, 1963).

Isefjord-stykkerne blev fundet ret koncentreret ved foden af en ca. 22,5 m høj, ret stejl, græsbevokset moræneskrænt, som i grove træk udgør et snit af det terræn om Ejby og Ejby Bro, der danner et småbakket morænelandskab, som jeg tidligere har beskrevet (MADSEN, 1962).

Om bundforholdene i fjorden giver boreriger foretaget af fa. Christiani & Nielsen i forbindelse med brobygning ved Langtved, ca. 2,5 km fra stedet muligvis et fingerpeg. Profiltegninger fra disse boreriger er venligst udlånt mig af Geoteknisk Institut, København. Undersøgelsen ved Langtved gav følgende resultat:

Prøveboringer I (boreddybde 31,9 m): 5,15 m dynd, 2,50 m skaller, 2,20 m grus og ral, 8,95 m ler (plastisk, vandholdigt med en del sand, der er småsten og enkelte større sten i leret), 0,25 m grus og sand (med lidt ler), 5,10 m ler (som ovenfor), 0,50 m sand (ren, ret finkornet), og 2,90 m stenet ler (hårdt, magert, men ikke så magert som ovenfor). Da man nåede til sandlaget i ÷ 28,5 m var borerøret tømt. Efter kort tids forløb var der skyllet 9 m sand op i røret.

Prøveboring II (boreddybde 30,5 m): 4,90 m dynd, 2,10 m skaller, 6,20 m sandet ler (øverste del meget blødt, nederste del indeholder en del små sten og enkelte større), 1,70 m fint sand, 5,45 m ler (som ovenfor), 0,30 m grus og fint sand, 4,90 m ler (som ovenfor – noget mere stenet), og 2,00 m ler (ikke så magert som ovenfor – enkelte små sten).

Tanken opstod, at de primitive flintredskaber muligvis kunne være udvasket af klinten eller blotlagt ved de ofte betydelige skred, som i tidens løb havde fundet og som stadig finder sted. Endvidere, at en 2-delning af morænen muligvis kunne påvises, idet mange kilder og bredt udsivende vand udgik fra klinten i en afstand af ca. 8 m o. h. Dertil kom, at der omkring midten af morænen – på det sted hvorfra det udsivende vand og kilderne udgik – fandtes en del buskbevoksning, samt planter, der fortrinsvis vokser på fugtige steder, bl. a. Lodden dueurt (*Epilobium hirsutum*), Kåltidsel (*Cirsium oleraceum*) og Vandmynte (*Mentha aquatica*). Ikke mindst kilderne kunne således tyde på, at der forelå en grænse mellem en ældre og en yngre moræne. Kilderne samt bevoksningen på klinten indgik derfor som et vigtigt led i de overvejelser, som gik forud for den påfølgende udgravning, hvis formål, som allerede nævnt, gik ud på om muligt at finde de primitive flintredskaber in situ. Det var derfor med stor taknemmelighed, at jeg i 1962 og 1966 modtog støtte fra Statens Almindelige Videnskabsfond til den videre forskning af stedet.

I foråret 1962 begyndte vi på en udgravning af klinten ud for hovedfundstedet. Arbejdet foregik på den måde, at vi oppefra og nedefter gravede dybe bænke i en bredde af 2 m. Under arbejdet, hvor hver tomme ler blev nøje undersøgt, frembød morænen intet usædvanligt, indtil vi midtvejs på skrænten stødte på et ca. 1 m mægtigt, stenfrit, fint, gult sandlag. Dette viste sig at dække over et ca. 50 cm mægtigt, horisontalt liggende, tæt stenlag bestående hovedsagelig af hvidpatinerede flintesten (flintknolde) iblandet gråt grus. Stenlaget hvilede på grå-grøn, meget hård moræneler, hvorpå lå mange, ret store sten i tæt afstand fra hinanden. (Fig. 1).

Påfølgende undersøgelser viste, at hele morænen ved stenlaget – omkring det sted, hvorfra kilderne udgik – var adskilt i en øvre moræne (Würm) og en nedre moræne (Riss). Overgangen mellem øvre moræne, det gule sandlag, stenlaget og nedre moræne, var meget markant.

En sigteanalyse af sandet, som Geoteknisk Institut venligst har foretaget, viste som resultat, at sandet må karakteriseres som i overvejende grad enskornet finsand. Korndiameteren går fra 0,06 mm til 0,5 mm. 50 pct. af kornene er under 0,16 mm.

Stenlaget (Lok. EN-2/13), som blev opmålt til at ligge 10,5 m o. h., viste sig at indeholde betydelige mængder muslinger (MADSEN, 1965) (Fig. 7). Disse, som for størstedelens vedkommende bestod af fragmenter af større skaller, blev i den kommende tid omhyggeligt indsamlet som en tidsbestemende faktor. Skallerne viste ingen væsentlig rulning eller omdannelse, og de forskellige arters karakteristika fremgik tydeligt. Intet tydede på omlejring. I adskillige tilfælde var muslingerne nærmest »cementeret« fast til stenene.

Fig. 1. Lok. EN-2, bæk 13 efter fjernelsen af stenlaget. Øverst moræneler; under dette fint gult sand, som dækker det ca. 50 cm tykke stenlag indeholdende muslinger. Laget hviler på hård, grå-grøn moræneler, hvorpå ligger ret store sten. (Foto: JOHN WYMER).

En horisontal udvidelse af bænken i sydlig retning over ca. 20 m (Lok. EN-2/13A-D) viste, at stenlaget fortsatte, og at det stadig viste rigelige forekomster af muslinger. En velbevaret venstreskal af en østers (*Ostrea edulis*) blev fundet i det gule sandlag (13,3).

En ny udgravning (Lok. EN-3) af klinten, ca. 40 m nord for den allerede omtalte, er i gang. Her har vi i en nedskridning blotlagt ca. 30 m² stenlag af en mægtighed af op til ca. 75 cm. Også her ses betydelige mængder af muslinger. Laget er, som den tidligere undersøgelse viste, dækket af et fint, gult ca. 1 m mægtigt sandlag. Også her hviler stenlaget på sej, grågrøn moræneler, hvorpå ligger ret store sten i kort afstand fra hinanden. Forholdene her er således nøjagtig de samme, som vi kender dem fra den første udgravning (MADSEN, 1965). Stenlagets beliggenhed i klinten er ca. 10,5 m o. h.

En prøveudgravning (Lok. EN-4) længere mod nord har godtgjort, at stenlaget med det overliggende gule sand fortsætter i ca. samme højde i klinten, og der er følgende grund til at tro, at det vil kunne påvises over en endnu længere strækning – formentlig også syd for den første udgravning. Med prøvegravningen er laget således foreløbig konstateret over ca. 200 m, og alt synes at ligge på primært leje.

Det skal bemærkes, at adskillige sten i stenlaget er sandpolerede og har porcelainsagtig glans. Endvidere, at flere store kalksten er oversået med borehuller efter boremusling (*Zirphæa*) og boreorm (*Polydora*). Disse stykker lå som oftest med borehullerne opad.

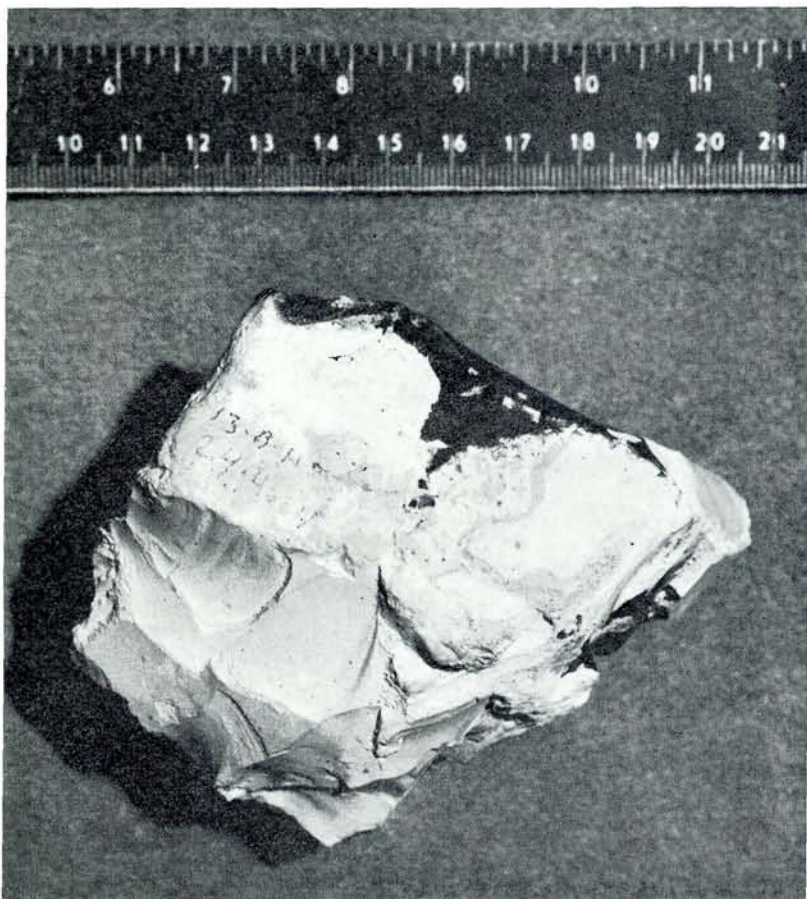

Fig. 2.

(Foto: HANS ERIK SODE-MADSEN)

Fig. 2. (Lok. EN-2/13). Stykket er et 10,5 cm langt, 8,3 cm bredt, og 7,5 cm tykt fragment, på hvis ene hvalvede side ses 10 sideliggende, ret korte afslag, som ved deres anbringelse og øvrige udseende (flere har negativ slagbule) virker tilsigtet. 2 af stykkets sider udgøres af friske afspaltningsskiver. Den naturlige overflade, der udgør omtrent halvdelen af stykket, er en del omdannet, hvorimod den del, hvorpå afslagene ses, fremtræder med hvidlig, porcelainsagtig glans. Afslagene synes samtidige. Vægt: 151 gr. Stykket, der er fundet i stenlagets midterste del, falder nærmest ind under gruppe 1: Groft tilhuggede redskaber.

Ved en nøje undersøgelse af stenlaget efter flintredskaber har vi hidtil fundet 3 flintestykker, som meget stærkt ligner menneskeværk. Stykkerne, der er fundet henholdsvis i lagets midterste, nederste og øverste del, ses på fig. 2, 3 og 4.

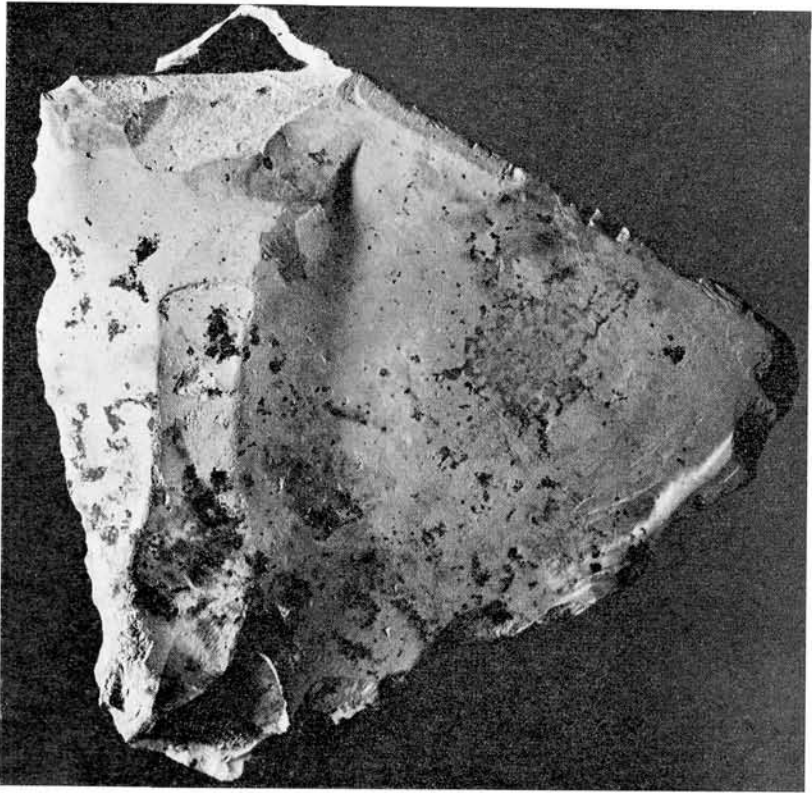

Fig. 3.

(Foto: H. V. CHRISTENSEN)

Fig. 3. (Lok. EN-2/13A). Stykket er et næsten triangulært 7,5 cm langt, 8,8 cm bredt, og 3,3 cm tykt afslag. Den ene side udgøres af afspaltningens fladen, der er hvælvet omkring den tykkeste del og her ses tydeligt fra kanten, skråt ud fra længdeaksen, at udgå et 4,5 cm langt og 1,1 cm bredt regelmæssigt slagar. Stykkets anden side, der ikke viser tydeligt spor af naturlig overflade, udgøres af 4 ret store, sideliggende afslag. Farven er hvidlig med porcelainsagtig glans. Vægt: 151 gr. Stykket, der er fundet i stenlagets nederste del, falder ind under gruppe 2: Afslag.

Fig. 4. (Lok. EN-2/13D). Stykket er et 9,2 cm langt, 6,6 cm bredt, og ved den tykkeste del 2,2 cm tykt afslag. Ved afspaltningens fladens tykkeste del, der er hvælvet, ses tydeligt et kraftigt 4,2 cm langt og indtil 2,4 cm bredt, regelmæssigt slagar med cirkulære linier. Den anden side er lidt concav. Langs stykkets ene kant ses grov retouche. Farven er dybgrå med partiel porcelainsagtig glans. Vægt: 156 gr. Stykket, der er fundet i stenlagets øverste del, henhører under gruppe 2: Afslag.

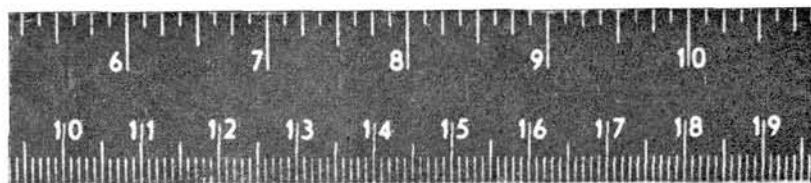

Fig. 4.

(Foto: HANS ERIK SODE-MADSEN)

Ved foden af klinten i nedre moræne (Lok. EN-2. Pl. 1-2) og i umiddelbar nærhed af denne har vi ved en foreløbig gravning i 2 udsnit på hver 4 m² i en blanding af ler og sand fundet 2 flintredskaber, et groft tilhugget (Chopper) (fig. 5) og et afslag (fig. 6). Vi må her tage hensyn til de betydelige nedskridninger af klinten, der som nævnt har fundet sted, hvorfor fundomstændighederne for disse to stykker ikke er tilfredsstillende. Når de alligevel medtages her er det fordi, de bl. a. er interessante ved, at de ikke viser tydeligt spor af havets påvirkning. De er upatinerede, ikke rullede, og har partiel porcelainsagtig glans. Deres hele udseende synes at vidne om, at de kan have været indlejret i den egentlige moræne.

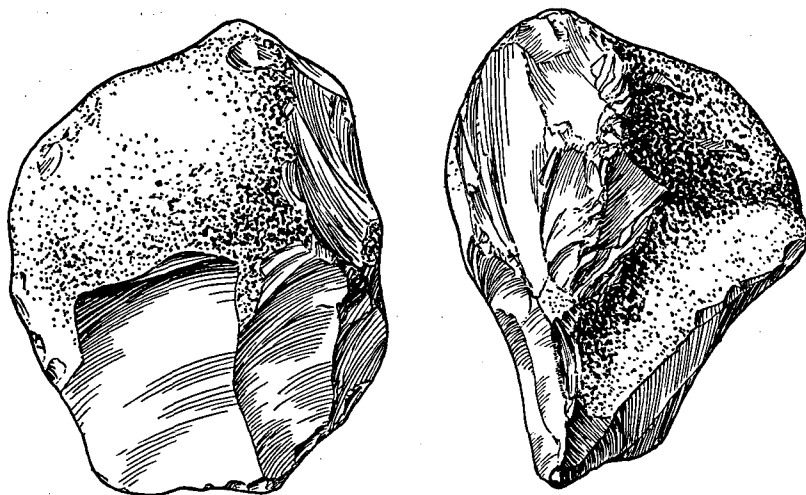

Fig. 5.

(Tegning: JOHN WYMER)

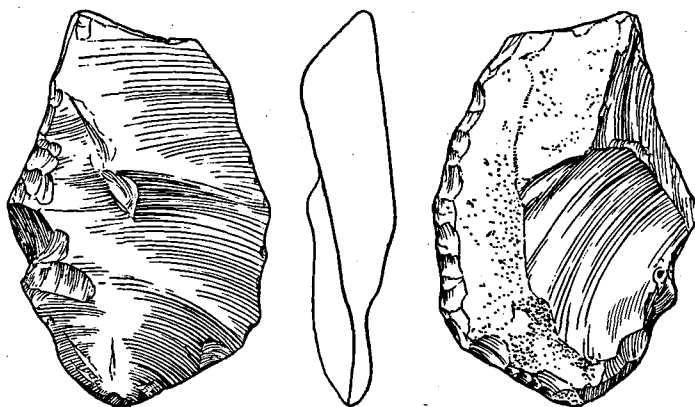

Fig. 6.

(Tegning: JOHN WYMER)

Fig. 5. (Lok. EN-2/Pl. 1). Redskabet (Chopper), der er fremstillet af en flintknold, er 9,1 cm langt, 7,1 cm bredt, og 8,2 cm tykt ved det skorpedannede håndgreb. Stykket fremtræder på den ene side med 2 sideliggende, brede, dybe afslag og med 2 noget fladere afslag på den anden side, hvorved er dannet en grov æg omkring halvdelen af stykkets omkreds. Vægt: 475 gr. Stykket henhører under gruppe 1: Groft tilhuggede redskaber.

Fig. 6. (Lok. EN-2/Pl. 2). Stykket er et 8,0 cm langt, 5,3 cm bredt, og 2,2 cm tykt afslag. Afspaltningens fladen er stærkt hvælvet (bugtet) og fra den store udhævede slagbule, hvorpå ses cirkulære linier, udgår vifteformede udstrålinger. Den anden side viser nogen hvidlig skorpedannelse, samt 1 kraftigt, bredt afslag med cirkulære linier. Langs den ene kant ses grov retouche. Vægt: 75 gr. Stykket henhører under gruppe 2: Afslag.

Ingen af de her beskrevne 5 stykker er glaciereede, og på hvert af dem fremtræder afslag og slagar tydeligt.

Det indsamlede muslingemateriale er blevet artsbestemt og kommenteret af mag. sc. ERIK RASMUSSEN, Københavns Universitet, som med stor imødekommenhed har bistået mig ved denne meget vigtige del af arbejdet.

Porifera

Cliona celata GRANT (sikker det.); boresvamp i en del fragmenter af *Mytilus* – findes lev. i Isefjord i nutid.

Polychæta

Polydora (formodentlig *P. ciliata* JOHNST.); i to *Mytilus*-stumper: karakteristiske borehuller – findes i Isefjord i nutiden.

Prosobranchia

Littorina littorea L.; to nogenlunde intakte små individer samt fragmenter af store dyr, ikke alm. i prøven – lever i nutidens Isefjord.

Rissoa violacea DESMAREST; en del typiske eksemplarer alle med tydelige længdefolder. C. G. JOH. PETERSEN (1888, p. 93) fremhæver, at de subfossile individer i højere grad end recente dyr har længdefolder. Arten lever ikke i nutidens Isefjord, men er ret alm. f. eks. i det nordlige Kattegat.

Cerithiopsis sp.; tilsyneladende en art, som ikke i nutiden findes levende i danske farvande; står nær *C. barleei* JEFFREYS (recent). Alm. i prøven. Tidl. muligvis forvekslet med *Crithium reticulatum*.

Lunatica sp. (muligvis *L. nitida* (DONOVAN) = *Natica intermedia*); to defekte skaller, men tydeligt denne slægt, som ikke findes i Isefjord i nutiden.

Buccium undatum L.; stump fra ventralsiden af mindre individ. Alm. i nutidens Isefjord. Nuværende geografiske udbredelse: lusitanisk, boreal og arktiske dele af N.atlanten.

Nassa (Nassarius) reticulata (L.); alm i skalprøven, mest stumper, men en del hele; større og små, alm. i nutidens danske have også Isefjord. De undersøgte skaller tilhører en varietet, som i nutiden især lever ved engelske kyster – altså sydligere og varmere end i Danmark i nutiden.

Prosobranch sp.;; kun fragmenter. En vis lighed med en *Trochus*-art.

Pulmonata

Helicella strigella (DRAPARNAUD); en velbevaret intakt skal blev fundet i moræneleret ca. 20 cm over stenlaget. Skallen – af et voksent individ – tilhørte en varietet ikke tidligere påvist i Danmark, men som er alm. i middelhavslændene. Slægten repræsenterer et sydligt faunaelement.

Lamellibranchia

Ostrea edulis; en velbevaret venstre skal. Fundet i det gule sandlag lige over stenlaget.

Mytilus edulis L.; skalstumper fra denne art dominerer materialet – ingen hele skaller.

Divaricella (Lucina) divaricata (L.); flere små mere ell. mindre velbevarede skaller – findes ikke i nutidens danske have. Nærmeste findested: Nordsøen (syd).

Laevicardium norvegicum (SPENGLER); ca. halvdelen af en skal, fra et 6–7 mm langt dyr; kan normalt blive op til 60 mm – ikke i nutidens Isefjord. Nuværende geografiske udbredelse: Middelhavet og de lusitaniske og boreale dele af Atlanterhavet.

Cardium (sandsynligvis *C. edule* L.); adskillige fragmenter, som på basis af overfladestrukturen må henføres til denne art. Nuværende geografiske udbredelse: sydlig boreal, i lavtvandede, varme havområder med høj produktion.

Fig. 7. Muslinger fundet i sandlaget (Lok. EN-2/13A). (Foto: HANS ERIK SODEMADSEN) .

Cardium (utvivlsomt *C. echinatum* L.); 1 lille skalfragment med den for *C. echinatum* karakteristiske skalstruktur – ikke i nutidens Isefjord. Nuværende geografiske udbredelse: Middelhavet og de lusitaniske og boreale dele af Atlanterhavet.

Venerupis (Tapes) aureus (GMELIN); kun i fragmenter – 8 umbo-fragmenter + talrige skalstumper – lever ikke i nutidens Isefjord.

Venerupis (Tapes) senescens DOEDERL.?; en del stumper af *Tapes*-art, meget kraftige og tykskallede – det største stykke med den for *T. senescens* karakteristiske skalstruktur. Uddød i nutiden; karakteristisk for Eemperioden.

Venerupis (Tapes) sp.; 5 stumper formodentlig hørende til denne slægt.

Spisula solida (L.); 1 intakt, velbevaret venstre skal; længde 10 mm, fundet i borehul efter *Pholas* eller *Zirphæa* (se nedenfor). Ikke i nutidens Isefjord. Nuværende geografiske udbredelse: boreale og sydlige kyster af Europa (Middelhavet).

Spisula subtruncata (DA COSTA); 4 skalfragmenter, som ret tydeligt hører til denne art – alm. i Isefjord i nutiden.

Stumper af yderligere to arter muslinger, som imidlertid ikke kunne bestemmes.

Saxicava (Hiatella) sp.; fragmenter af en ubestemmelig art af denne slægt.

Boremuslinger (*Pholas* ell. *Zirphæa*); talrige huller i et kalkstykke fra stenlaget; ingen skalrester tilbage (se nedenfor).

Desuden: skalfragmenter af 2 ubestemmelige muslingearter.

Bryozoa; på skalstump: en skorpedannende art, ikke det.

Opdagelsen i stenlaget af et kalkstykke med en diameter af ca. 15 cm, indeholdende talrige huller af boremuslinger (*Pholas* eller *Zirphæa*) samt koncentreret borevirksomhed af havsvampen *Cliona* og ormen *Polydora*, er af betydelig interesse. Stenen er bemærkelsesværdig, fordi den var helt frisk og ikke eroderet og alle borehuller var fulde af skalfragmenter, som sekundært udfyldte dem. Hullerne efter *Cliona* og *Polydora* var frembragt efter at boremuslingerne var døde (på lavt vand). Udfyldningen af hullerne med skalrester synes at pege mod den mulighed, at kalken kan være vasket i vand (ved hjælp af tilhæftet tang), og at stenlaget derfor skulle betragtes som en del af en gammel kystlinie.

Generelt kan vi sige, at de ovenfor nævnte hvirvelløse dyr (invertebrater) har levet i et hav med langt mere oceaniske betingelser end dem, der findes i nutidens Isefjord: Saltholdigheden højere end i alle tilfælde 30 ‰ mod 18–20 ‰ nutildags og betydelig varmere end i nutiden. Det har været et lavvand, højt producerende område med en sand-stenbund og utvivlsomt også med tidevand med temmelig stor amplitude. S sammensætningen af stenlaget synes at bekræfte, at den blotlagte skalstriben i virkeligheden er en naturlig gammel strandlinie, uforstyrret af isen, eftersom ingen af skalfragmenterne viser tegn på glacial erosion og omlejring. Alt synes at ligge på primært leje.

For at bestemme stenlagets alder blev en prøve af blåmuslingeskaller (*Mytilus*) indsendt til Nationalmuseets Naturvidenskabelige Afdeling, Kulstof-14-dateringslaboratoriet. Resultatet viste, at skallerne var mindst 35.000 år (TAUBER, 1966).

Undersøgelserne viser således, at vi med det skalbærende stenlag, 10,5 m o. h. står over for en interglacial strandlinie på primært leje, formentlig fra den varme interglaciale Eem-periode (MADSEN, 1965; ANDERSEN, 1967), som almindeligvis anses for at være fra 70.000 til 100.000 år gammel. 14 ud af 21 arter indsamlede marine muslinger er karakteristiske for netop denne periode. Her må det indskydes, at C-14-teknikken ikke giver mulig-

hed for ældre dateringer end 35.000 år, hvorfor muslingerne i virkeligheden kan være langt ældre.

Men der rejser sig i den forbindelse nye spørgsmål. På samme måde, som vor moderne strand er dannet først og fremmest af nedstyrtet og udvasket materiale fra den nuværende klint, både fra dennes øvre og nedre del, således må også den interglaciale strand være dannet af materiale muligvis hidrørende fra en klint, som vi endnu ikke har fundet spor efter.

Hidtil har vi fortrinsvis haft opmærksomheden henvendt på forekomsten af flintredskaber i den interglaciale strandlinie. I den forbindelse har vi søgt, bl. a. gennem indsamling af muslinger, at skabe vished for dens formentlige alder og udstrækning. Som tidligere nævnt, er laget foreløbig konstateret over ca. 200 m.

Med den gamle strandlinies deling af klinten i en yngre og en ældre moræne er der efter alt at dømme skabt en solid basis for den videre forskning af de omhandlede redskabers tidsforhold. Undersøgelsen i stenlaget vil fortsætte, men det må dog ud fra de foreløbige iagttagelser anses for overvejende sandsynligt, at de grove flintredskaber først og fremmest skal søges i nedre moræne. De fremtidige udgravninger vil derfor koncentrere sig om denne del af klinten.

For den interesse, der er vist mit arbejde ved Ejby Bro, og for den hjælp, der i den forbindelse er ydet mig, vil jeg gerne takke dr. phil Sv. TH. ANDERSEN, rigsantikvar, prof. P. V. GLOB, dr. phil. JOHS. IVERSEN, mag. scient.

Fig. 8. En del af kyststrækningen nord for Ejby Bro. X markerer stedet for udgravningen. (Foto: ERIK MADSEN).

EIGIL GREVE KNUTH, IB MARCUSSEN, mag. scient. ERIK RASMUSSEN, dr. phil. J. TROELS-SMITH, civilingeniør HENRIK TAUBER og civilingeniør PER TRYDE.

Ligeledes vil jeg gerne takke dels ejeren af »Hedegården« gårdejer MORTEN CHRISTENSEN for hans hjælpsomhed og for den interesse han har vist vort arbejde, dels de voksne K. F. U. M. og K. F. U. K.-spejdere fra Roskilde, som har hjulpet os med det ofte krævende gravearbejde.

LITTERATUR

- ANDERSEN, SV. TH., 1967. Istider og mellemistider. – In: *Danmarks Natur, bd. 1, Landskabernes opståen*. Politikens Forlag.
- FRANKE, HERBERT W., 1963. – *Fundene fortæller*. København.
- GLOB, P. V., 1967. – *Danske Oldtidsminder*. København.
- MADSEN, ERIK, 1962. – Primitiv Flintkultur ved Isefjord. – *Arb. Nord. Oldkynd. Hist.* København.
- MADSEN, ERIK, 1965. – An interglacial shoreline on Isefjord (Zealand, Denmark). – *Vid. Medd. Dansk Naturhist. Foren.*, bd. 128. København.
- MILTHERS, V., 1935. – Nordøstsjælland's Geologi. – *Danm. Geol. Unders.* V Rk. Nr. 3. København.
- NORDMANN, V., 1908. *Moluskfaunaen i Cyprinaleret og Mellemeuropas andre Eem-aflejringer*. København.
- TAUBER, HENRIK, 1966. Danske Kulstof-14 dateringsresultater II. – *Medd. Dansk Geol. Foren.* Bd. 16, h. 2. København.
- TAUBER, HENRIK, 1966. – Copenhagen Radiocarbon Dates VII. – *Radiocarbon* vol. 8.
- ØDUM, HILMAR, 1933. – Marint Interglacial på Sjælland, Hven, Møn og Rügen. – *Danm. Geol. Unders.* IV Rk., Bd. 2, Nr. 10. København.

Færdig fra trykkeriet 29. april 1968.